

VÁMOSOROSZI

REFORMÁTUS TEMPLOM

Írta/Autor/Written by: Gayhoffer-Kovács Gábor, Papp Szilárd, Szatmári István, Ulrich Attila
Szerkesztette/Redactor/Edited by: Deák Attila, Liptákné Juhász Anikó
Lektorát/Lectorat de/Proofreading: Géczy Csaba, Varga Péter Benedekné
Fotó/Fotografi/Photos: Balogh András, Kovács Zoltán
A kiadványt tervezte/Projectare grafică/Publication design: Greifer Press Bt., Csutkai Márton
Kiadó/Editor/Published by: Tiszántúli Református Egyházkörület
Nyomda/Tipografia/Printed and bound: Alföldi Nyomda Zrt.
Debrecen - 2014

Jelen kiadvány nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját./Continutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene./The present publication doesn't necessarily reflect the official opinion of the European Union.

www.huro-cbc.eu; www.hungary-romania-cbc.eu

Vámosoroszi református templom

A református templomot Szabolcs és Szatmár vármegyék legnagyobb templom-építő és politikai szempontból is legjelentősebb családja a Báthory család építette a 15. század második felében, késő gótikus stílusban. A középkori Magyarországon a Báthory család óriási politikai és gazdasági pályát fut be.

Mátyás Király uralkodása alatt a Magyar Királyság és az Oszmán birodalom között fellángoltak a harcok, amely során a kereszteny seregek minden addiginál nagyobb sikereket arattak. 1479 őszén Kenyérmezőnél csapott össze a két hadsereg. A magyar haderőt Báthory István és Kinizsi Pál vezette. Báthory István vajda az ütközet előtt fogadalmat tett, miszerint ha Isten győzelmet vezérel a kereszteny magyar harcosok csapatát, akkor két templomot emeltet majd a Mindenható dicsőségére Bátorban. A portyázó török csapatok fölött győzelmet arató Báthory betartotta fogadalmát és a győzelemből származó zsákmányból felépítette a nyírbátori református templomot. Ecsed várak a térség egyik központi erősségévé vált, az ecsedi vár falának kapuja fölött diszlegő vörösmárvány köbe faragott címerük pedig igazi szimbólumma. A Báthoryak számos jelentős építészeti emléket hagytak maguk után, köztük a Vámosoroszi templomot. A Vámosoroszi templom egyik zárókövén is látható a sárkányos Báthory címer, amely a hozzá kapcsolódó legendán túl őriz Luxemburgi Zsigmond sárkányrendjének emlékét is. De őrizi azon családok emlékét is, aikik egykor a Báthoryak familiáris köréhez tartoztak, hiszen a Kállay, Kőlcsey, Kende családok címerében szintén felfedezhető a sárkány motívum.

A vámosoroszi templom sarkait átlós elhelyezkedésű, két részből álló támpillérek erősítik. A szentély keleti és délkeleti sarokpontjain összesen három, átlós irányú, kétrépcsős támpillér áll. Ezek a pillérek támasztották a belső teret lefedő hálóboltozatot, ellensúlyozták a boltozat oldalirányú nyomását. A szentélyt az eredeti gótikus hálóboltozat fedи, amely már több mint ötszáz éves. Az északi és a déli fal közepén lévő boltozat vállköveit pajzsok díszítik. Az északkeleti és a délkeleti sarokban a pajzsok helyett igen egyszerűen, tagolatlan formákkal kialakított, háromszögletű emberfejek láthatók. A gótikus templomépítészet egyik legfontosabb készítőitől talán a legnagyobb tudást megki vánó szerkezete a boltozat, pontosabban az ún. bordás boltozat volt. A boltozatok ki alakulásának elsősorban gyakorlati oka volt. A tűz jóval nehezebben rongálta meg őket, mint egy famennyezetet, s ha a fa tetőszerveket kigulladt, a boltozat megvédhette a templom belső terét a katasztrófától. Első példái 1100 körül, már a román korban jelentek. A vámosoroszi vagy a régió egyéb templomainak (pl. Egri, Sárközújlik, Vetés) fennmaradt bordás boltozatai szemléletesen mutatják, hogy e szerkezetek két alapvető részből állnak, vázból és boltsüvegekből. Előbbinek statikai, hordozó szerepe van. A vázat köböl, vagy téglából rakott ún. bordák alkotják, melyek zárókőben vagy zárókövekben futnak össze. Vámosorosziban a két zárókövet díszítették is, az egyik záróköp Krisztus fejet, a másik sárkányos Báthory címert ábrázol.

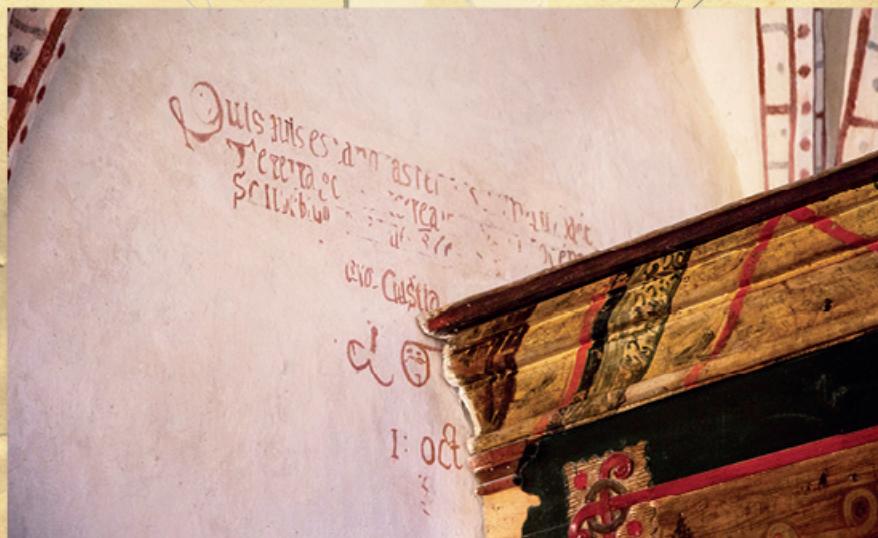
Vámosoroszi református templomában az egyik szentélyben látható zárókö egy sárkányos Báthory-címert ábrázol. A legenda szerint a Báthory címerpajzsba a sárkány egy a Gutkeled nemzetseg egyik őse nyomán került, aki legyőzte és megölte az Ecsedi-lápbán rejtoz sárkányt. Ezt tovább erősítette a család egyes őseinek tagsága a Sárkány Lovagrendben. A sárkányrendet Luxemburgi Zsigmond magyar király alapította Boszniaban elrt hadisikerei után 1408-ban, amely szintén átvette a sárkány ábrázolást. A rend az igaz hit védelméért -a török és a husziták ellen - küzdő vitézek kitüntetése céljából született.

A templom másik látványossága a most befejeződött falkép restaurálásnak köszönhető. A szentély keleti falára, a templom legfontosabb helyére a Bünbeesés képet festették. A szentélyben lévő karzat mögött lévő, 1604-ben festett naiv népi festményen a bünbeesés története elevenedik meg. A szentély keleti falán olajkoszorúval keretezett fat lehet látni a rátekeredő kigyával, amit az összülök vesznek közre. Jobbra Éva, balra Ádám bünbeése látható, amit az almáért nyúlnak. Technikája és stílusa alapján egyértelmű, hogy nem középkori freskóról van szó. Készítésekor itt még nem volt karzat, ezért mindenhol jól lehetett látni.

A 16.század végén, a 17. század elején készülhettek a szentélyben és a hajóban feltárt latin nyelvű gótikus, bibliai idézeteket tartalmazó fal feliratok. A reformátusok a Szentírást helyezték a hitélet középpontjába, ennek megfelelően képek helyett a Biblia ból vett idézetek kerültek a templomok falaira. Vámosorosziban legalább 10 ilyen felirat volt. Különböző időben készültek, és talán nem is voltak egyszerre láthatók. A 2014-es restaurálás során ezeket teljesen feltárták, és ha töredékes állapotban vannak is, nagy részüket tudjuk értelmezni. Mindegyik latinul van, ami arra utal, hogy a reformáció korai korszakában keletkeztek. A korábbiak a díszes, vörös betűkkel írott részletek. Ezek a Bünbeesés-falképpel egyszerre készülhettek, a 16. század második felében.

A templomot kívül-belül díszítő festések is a reformáció után készültek. Egyszerűsök ellenére figyelemre méltók nemcsak, mert kevés ilyen festés maradt meg hazánkban, hanem azért is, mert jól mutatják a református díszítőművészeti kettős gyökerét: a gótikus hagyomány biztos alapján kezdik használni a „modern”, reneszánsz motivumokat.

Régi középkori hagyomány, hogy a nyílásokat, boltozati bordákat – még ha kőből készültek is – úgy festették, mintha különböző, színes kövekből lennének. Vámosorosziban ennek a hagyománynak továbbélését láthatjuk, egyszerűbb formában. Gazdagon színezik a szentélyt és a diadalivet a tagozatok és a bordák festései. A diadalív déli indításának belső oldalán a katolikus időkből származó felszentelési kereszt töredéke került elő. A hajó színvilágát gazdagítják az ablakok körül festések, valamint a falkorona közelében körbefutó díszítő festés, amely a szentély homlokzatának déli és délkeleti oldalán két támpillér fölött található.

A templom a későbbi időkben sok viszontagságban ment át. 1662-ben a szatmári német várőrség tett benne nagy kárt, majd a második tatáryárás idején, 1717-ben felgyújtották, tető nélkül maradt, és csaknem egy évszázadig romokban állt. Csak 1784-ben építették újjá, a hajó mennyezetét kazettákkal ékesítették, amelyeket 1936-ban rossz állapotuk miatt el kellett távolítni. Ma ezt a kazettás mennyezetek formavilágát idéző új mennyezet helyettesíti. 1794-ben készült el a szentély karzata, 1806-ban pedig az L-alakú nagyobb karzat, mindkettő népi dizájnfestéssel. Rendkívül szép a templom Mózes széke, melynek támlája két nagyméretű virágdíszes kazettából áll. Különösen gazdag mintájú a templom hangvetője, amely 1794-ben került a szószék fölé. A szószékkorona Vasvári Ódor Gábor keze munkáját dicséri.

1819-1823 között a korábbi fa harangláb helyére téglából készült, nyolcszögletű tornyon építettek, mely ritkaságnak számít. A 36 méter magas barokk tornyon eleinte yörös zsindely fedte, ma vörösréz borítja. 1890-ben a templomot kívül-belül újravakolták. Ekkor még olvasható volt a templom déli oldalfalán a nyitott eredeti templombéjárat ajtójához közelítően: „Aki jól ismeri Krisztust, elég az, ha egyebet nem tud is. Aki Krisztust nem ismeri, semmi az, ha minden ismer.” A toronyban két harang van. Az öregebbiket, felirata szerint, 1586-ban öntötték, így a Tiszántúli Református Egyházkerület legidősebb harangja.

Biserica reformată din Vámosoroszi

Biserica reformată a fost ctitorie de familia cea mai influentă politic și cea mai activă în ridicarea lăcașelor de cult din comitatele Szabolcs și Sătmar, familia Báthory. Construcția se datează din a doua jumătate a secolului XV, fiind realizată în stil gotic târziu.

În Ungaria Evului Mediu familia Báthory a parcurs o carieră strălucită atât pe plan politic, cât și economic. În vremea domniei regelui Matia Corvin, luptele împotriva Imperiului Otoman s-au înțeles, cîștig creștinilor repartînd victoria mai mari ca niciodată până atunci. În toamna anului 1479 cele două armate au dus o bătălie grea la Cîmpul Pâini. Oastea maghiară era condusă de István Báthory și Pál Kinizsi (Paul Chinez). Înaintea bătăliei voievodul István Báthory a făgăduit că dacă Dumnezeu va conduce armata creștinilor maghiari la victorie, el va construi două biserici la Nyírbátor închinându-le gloriei Atotputernicului. După victoria asupra turcilor Báthory s-a întut de jurămînt și din capturile bătăliei victorioase a înălțat biserică reformată din Nyírbátor. Cetatea lor din Eszék a devenit una dintre fortăretele de seamă ale zonei, iar blazonul familiei sculptat în marmură roșiatică și așezată deasupra portii cetății a devenit un simbol renunțat. Familia a lăsat moștenire valori arhitecturale însemnante, printre care și biserică din Vámosoroszi. Blazonul Báthory cu dragon se poate observa și pe o cheie de boltă din biserică din Vámosoroszi. Blazonul păstrează pe de o parte legenda familiei Báthory, dar și amintirea Ordinului Dragonului creat de Sigismund de Luxembourg. Dar păstrează și unor familiilor înrudite, subordonate familiei Báthory – în blazonul familiilor Kállay, Kólcsey, Kendre apără le ful motrăzul dragonului. Colțurile bisericii din Vámosoroszi sunt întărite de contraforturi cu două trepte, poziționate oblic. La colțurile de est și sud-est ale corului biserică găsim trei contraforturi cu două trepte, dispuse oblic. Aceste contraforturi au întut greutatea boltii în piașă din interior, preluând presiunea laterală a boltii. Corul bisericăi păstrează de peste 500 de ani boltă în piașă gotică, originală. Pe peretele sudic și cel nordic al corului nervurile boltii se nasc din cîte un scut heraldic cu baza desculță. Colțurile nord-estic și sud-estic sunt decorate cu măști umane triunghiulare, cu detaliu greu descifrabil. Structura probabil cea mai pretențioasă în ceea ce privește îndemânarea meșteșugărească în arta arhitecturii ecclasiastice gotice a fost boltă, mai precis boltă cu nervuri. Primele exemple le înălțăm în construcții din anii 1100, încă în perioada arhitecturii românești. Boltile cu nervuri păstrează în biserică din Vámosoroszi, dar și în alte biserici din zonă (de ex. Vetiș, Agriș, sau Livada) prezintă în mod clar că aceste structuri sunt compuse din două elemente de bază, din scheletul de nervuri și din boltă. Primul are rol de susținere. Acest schelet este format din nervuri realizate din pietre cioplite sau din cărămidă, care se întâlnesc în cheie sau cheie de boltă. În Vámosoroszi cele două chei de boltă au decor în relief, una reprezentând probabil figura lui Hristos, iar cealaltă reprezentă un blazon al familiei Báthory. Aparțin acestor bolti a avut în primul rînd o cauză practică. Focul nu a putut distrage atât de ușor aceste construcții ca și tavanul din lemn. În cazul în care lemnăria acoperisului a luat foc, interiorul bisericii putea fi salvat de catastrofa de aceste bolti. Aceste structuri au avut însă și un rol simbolic pentru priovitorii de odinioară. În unele biserici s-a păstrat decorația interioară cu stelu, care dovedește dorința de a reprezenta boltă cerului. Cheile de boltă sunt asociate încă din secolul XII, cu Hristos, aleas de Dumnezeu, după expresia Bibliei, piatra din capul unghiuului pentru construcția comunității, iar Sfântul Pavel este amintit și ca cheia boltii din construcție se simbolizează întreaga biserică. Un alt element spectaculos a devenit vizibil în biserică în urma restaurării picturii murale. Pe imaginea naivă, pictată în 1604 în spatele galeriei din corul bisericii, putem vedea scenă păcatului strămoșesc. Pe peretele estic al corului se poate vedea un copac în cadrul de ramuri de măslin, cu sărpelie încolăcit pe trunchiul copacului, iar lângă acesta stau protopănti. În dreapta se vede căderea în păcat a Epei, iar în stânga lui Adam, cum își întind mâna pentru măr. Inscriptiile gotice în limbă latină, descoperite în naivă și în cor conțin citate biblice și provin probabil de la sfârșitul secolului XVI, începutul secolului XVII. Corul și arcul triumfal sunt bogat împodobite de picturile traveelor și ale nervurilor. Reformația a săvăzat Sfânta Scriptură în centrul vieții spirituale, astfel pe peretei bisericilor în loc de imagini sau ajuns citate din Biblie. În Vámosoroszi au existat cel puțin 10 astfel de citate. Au fost realizate în diferite perioade, și probabil nu au coexistat în mod vizibil. În cursul restaurării din 2014 aceste inscripții au fost relevate în totalitate și majoritatea lor și dacă sunt fragmentare, pot fi decifrate. Fiecare text este în limba latină ceea ce ne arată că ele provin din prima perioadă a reformei. Fragmentele scrise cu litere roșii, ornamentate, sunt mai timpuri, au fost realizate probabil în aceeași perioadă cu pictura căderii în păcat, în a doua jumătate a secolului XVI. Specificul lor este că literele renaștentiste (antiqua) imită încă scăra pompoasă, gotică. Pe partea interioară a porinii sudice a arcului triumfal se poate observa un fragment din crucea de sfintire a bisericii, rămasă din perioada catolică. Coloratură interioară a bisericii este îmbogățită de benzi pictate din ambrăzuri ferestrelor, respectiv de pictura ornamentală în bandă înconjurătoare, în apropierea cornișei, ce se poate vedea între două contraforturi pe partea sudică și sud-estică a fațadei corului. În perioadele următoare biserică a suferit mult. În 1662 garnizoana germană a cestăi Sătmăralui a avariat-o, iar în 1717, în timpul ultimei năvăliri a tătarilor a fost incendiată și a rămas neacoperită, în stare de ruină aproape un secol. Reconstruirea ei a avut loc numai în 1784, perioadă în care a fost podobită cu un tavan casetat, care, la rândul lui, a trebuit înlocuit în 1936 din cauza stării deteriorate. Aceasta este înlocuit astăzi de un tavan care evocă ornamentica tavanelor casetate. Galeria din corul bisericii a fost realizată în 1794, iar în 1806 a fost terminată și galeria mai mare, în formă de L, ambele cu picturi de stil popular. Scaunul lui Moise este un adeverat obiect de artă, spatele fiindu-i alcătuit din două casete de dimensiuni mari, cu ornamente florale. Coroana amvonului, datată din 1794 este de o frumusețe deosebită, și opera de artă a meșterului Gábor Vasvári Ódor. Într anii 1819-1823, în locul vechii clopoșnite de lemn a fost construit un turn din cărămidă, în plan octogonal, o adeverată raritate arhitecturală. Turnul baroc înalt de 36 m, inițial a fost acoperit cu șindrilă de culoare roșie, astăzi și acoperit de plăci de cupru. În 1890 biserică a fost re-tencuită interioar-exterior. Atunci se mai vedea pe peretele sudic al bisericii, grevat în ambrăzura portalului original inscripția latină din 1633: „Cine-L cunoaște bine pe Isus, îl ajunge și dacă nu știe altceva. Cine nu-L cunoaște pe Isus, cunoscând totul nu va ști nimic.”

Calvinist church in Vámosoroszi

The Reformed church was built by the Báthory family, the greatest church builders of the historical Szabolcs and Szatmár counties, in the second half of the 15th century, in late Gothic style. In medieval Hungary, the Báthorys became a significant part of economic and political life.

During the reign of King Matthias, the fighting flared up between the Kingdom of Hungary and the Ottoman Empire, and the Christian hosts succeeded in one of their greatest victories. In the fall of 1479, the two hosts clashed at Kenyérmező. The Hungarian forces were led by István Báthory and Pál Kinizsi. Prior to the battle, Voivode István Báthory took an oath that in case God led the Christian Hungarian warriors to victory, he would erect two churches to the glory of the Almighty in Bátor. Following the defeat of the Turkish raiders, Báthory kept his oath, and from the spoils of the war he constructed the Reformed church of Nyírbátor. Their castle in Ecsed became one of the strongest places in the region, and their coat of arms carved into red marble above the gate of the castle of Ecsed became a real symbol. The architectural inheritance of the Báthorys is significant. Among them is the church of Vámosoroszi. The Báthory coat of arms featuring a dragon can also be seen on a keystone of the church of Vámosoroszi, which preserves the memory of the Order of the Dragon founded by Sigmund of Luxembourg in addition to the legend related to it. Furthermore, it also preserves the memory of the families belonging to the company of the Báthorys, since the dragon motif can also be observed in the coats of arms of the Kállay, the Kőcsey and the Kende families. The corners of the church in Vámosoroszi are enforced by diagonal buttresses, which have two sections. The eastern and the southeastern corner points of the sanctuary feature three two-stage diagonal buttresses. These buttresses enforced the net vault covering the interior space, and compensated the lateral pressure of the vault. The sanctuary is covered with the original net vault, which is already more than five hundred years of age. The shoulder stones of the vault in the middle of the northern and southern walls are decorated with shields. In the northeastern and southeastern corners, instead of the shields, triangle-formed human heads created with simple unarticulated forms can be seen. In Gothic ecclesiastical architecture, the most important, and perhaps, the most challenging structure that required the most competence from the creators was the vault, more precisely the so-called ribbed vault. Its first examples already appeared around 1100, in the Romanesque period. The remaining ribbed vaults of Vámosoroszi and the other churches in the region (Eger, Sárkózúják, Vétes) illustrate the two fundamental parts of these structures, the frame and the vault caps. The frame has static, carrying functionality. It consists of so-called ribs which were constructed of stones or bricks, and which converge into a keystone or keystones. In Vámosoroszi, the two keystones are decorated. One of them features the head of Christ, the other one the Báthory coat of arms with the dragon motif. The vaults primarily served practical functions: they could not be damaged by fire as easily as the wooden ceilings, and in case the wooden roof structure caught fire, the vault protected the interior of the church from disaster. In addition, these structures could also feature symbolic content for the observer. In some cases, it is clear that their remaining painted motifs featuring stars refer to the intention of depicting the sky. In the 12th century, their keystones were considered to have a reference to Christ, who, according to the Bible, was chosen the keystone of the community by the Lord. Furthermore, Saint Paul is mentioned as the keystone symbolizing the Church. The other attraction of the church is due to the restoration of a wall painting, which was completed not too long ago. In the nave folk painting created in 1604, which is in the sanctuary behind the gallery, the story of "The Fall" can be observed. On the eastern wall of the sanctuary, a tree framed by an olive wreath with a snake climbing around it can be seen, which is surrounded by our first parents. On the right side, Eve's, on the left side, Adam's Fall can be seen as they reach for the apple. It is probable that the Latin Gothic wall writings featuring quotations taken from the Bible, explored in the sanctuary and the nave, were created somewhere between the late 16th and the early 17th centuries. In accordance with the fact that the Holy Bible was placed in the center of religious life by the Reformed, instead of pictures, quotations taken from the Bible were placed on the walls of the churches. In Vámosoroszi, the church featured at least 10 such writings. They were created in different times, and perhaps, were not seen together. In 2014, during the process of restoration they were explored, and in spite of their fragmented conditions, most of them can be interpreted. Each of them was written in Latin, and this fact indicates that they were created in the early period of the Reformation. The ones created earlier are written in red, and are more impressive in appearance. It is probable that they were created at the same time as the picture of "The Fall" was, in the second half of the 16th century. The sanctuary and the triumphal arch are richly colored by the the paintings of the segments and the ribs. On the inner side of the southern starting point of the triumphal arch, a fragment of a consecration cross from the Catholic times has been found. The color scheme of the nave is enriched by the paintings around the windows in addition to the decorative painting surrounding the wall crown, which can be found on the southern and the southeastern sides of the sanctuary, above the two buttresses. The church overcame many adversities during its later periods. In 1662, the German garrison of Szatmár caused serious damage to it, following that, during the second Tatar invasion, it was burned down in 1717. It had no roof and it was in ruins for nearly a century. The church was reconstructed only in 1784, the ceiling of the nave was decorated with cassettes, which had to be removed due to their poor condition. Today, it is substituted by a new ceiling recalling the memory of the cassette-style ceilings. The gallery of the sanctuary was completed in 1794, and in 1806, a larger, L-shaped gallery was created, both featuring folk decorative paintings. The church's Chair of Moses is beautiful, whose backrest consists of two large cassettes featuring floral motifs. The sound reflector of the church, which was placed above the pulpit, is very richly ornamented. The "crown" of the pulpit praises the handwork of Gábor Vasvári Ödör. Between 1819 and 1823, on the site of the old wooden belfry, a brick-made octagonal tower was built, which is quite rare. The 36-meter tall baroque tower was originally covered with red shingles, today, it features red copper. In 1890, both the exterior and the interior of the church were remodeled. At that time, the Latin writing from 1633, which was carved into the facade of the original entrance opening on the southern sidewall of the church, was still readable: "Knowing Christ well is enough to know everything. Not knowing Christ is nothing even if everything is known."

A középkori templomok útja címen született meg az a tematikus útvonal, amely a Kárpát-medencében egyedülálló vallási és kulturális örökséggel szeretné mélyrehatónan megismertetni az érdeklődőket. Ez a tematikus útvonal hivatott bemutatni a valaha egy történeti régiót alkotó, Északkelet-Magyarország, Kárpátalja, valamint a Partium északi részének középkori egyházi örökségét. Az útvonal területileg a magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg, a romániai Szatmár és az ukraini Kárpátalja megyén halad keresztül, amelyet behálózzák közös történelmi gyökerek. Kárpátalja középkori templomai jelentik a nyugati keresztsénség keleti határvonalát, itt ér véget gótika és veszi kezdetét a fa templomok földje és az ortodoxia. A város történelmi Kárpátalján városok műltje volt a templomoknak is. Sokuk elpusztult a tatárjárás után, a reformáció előtérésével sorra a protestánsokhoz kerültek, számos leégett a kora újkor szabadság küzdelmeiben, a szovjet időkben, több esetben Isten házból ateista múzeum lett. Mára az idő, a történelem megnyugodott, és az egyházi örökség turista látványosságággá vált. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, középkori templomokban Magyarország egyik leggazdagabb vidéke, a középkori templomoknak itt olyan sűrű hálózatuk maradhatott fent, amely egyedülálló. Szatmár és Bereg középkori egyházi örökségének egyedi hangulatát idézik a kisméretű templomok, a mellékük épített fa harangtornyok, a gazdag fennmaradt középkori freskók, a festett karzatok, a diszes kazettás mennyezetek, faragott szószékek. Az Alföld középkori templomainak nagy része a török dulások áldozataitól vált. Ez a vizek által körbezárt vidék azonban távol tartotta magától a hódító hadakat, az idegen kultúrákat. Így maradvattak fent páratlan gazdagságukban és szépségükben ezek a kis középkori templomok, amelyek ékszerdobozai ennek a vidéknél.

Biserica medievală a fost modul de a aborda drumul tematic, care vrea să familiarizează în profunzime pe cei interesati, unicul patrimoniu cultural și religios în Bazinul Carpatic. Acest drum tematic este destinat să prezinte patrimoniul eclesiastic medieval în Nord-Vestul Ungariei, Transcarpatia și Nordul Partiumului, care odată era să formeze o întreagă regiune istorică. Drumul care posedă comună rădăcini istorice, din punct de vedere geografic, trece prin județul Szabolcs-Szatmár-Bereg din Ungaria, județul Satu Mare din România, și Transcarpatia din Ucraina. Biserici medievale din Transcarpatia, formeză granita Estică pentru creștinismul Occidental. Aici se termină gotica, și începe țara bisericilor din lemn și a Bisericii Ortodoxe. Istoria turbulentă a Transcarpatiei era și istoria zburătoare a bisericii. Multe dintre ele au fost distruse după invazia mongolă, și după apariția Reformei au fost luate de Protestanți. Multe dintre ele au fost arse în lupta de libertate a epocii, în perioada sovietică, în multe cazuri casele lui Duminezeu au fost transformate în muzeu ateiste. Pentru astăzi timpul și istoria s-a relaxat, și patrimoniul bisericesc a devenit o atracție turistică.

The Route of Medieval Churches is the name of the thematic route designed with the intention of thoroughly familiarising interested tourists with a unique religious and cultural heritage in the Carpathian Basin. This thematic route was created with the purpose of presenting the medieval ecclesiastical heritage of three geographical units, which formed a historical region in the past: Northeast Hungary, Kárpátalja (Subcarpathia) and the northern area of the region called Partium. The route crosses Szabolcs-Szatmár-Bereg county on Hungarian territory, Szatmár/Satu Mare county in Romania and Transcarpathia (Zakarpatska oblast') in Ukraine. A web of common historical roots ties together these three administrative units. The medieval churches in Kárpátalja (Subcarpathia) represent the eastern frontier of Western Christianity, this is the region where Gothic architecture meets the wooden churches characteristic to the Greek Orthodox denomination. The region itself had a tumultuous history and the past of its churches constitutes no exception with regard to this observation. Many of them had been destroyed during the Mongol Invasion of Europe, the remaining ones were seized one after another by the Calvinists as the Reformation gained ground, a large number burned down during the freedom fights of Early modern history and, in Soviet times, churches were often transformed into museums for atheists. We live now in peaceful times, in a calm period of history - hence, churches became tourists' attractions. Szabolcs-Szatmár-Bereg county is one of the richest areas in Hungary in what concerns medieval churches. A unique network of medieval churches has been preserved here. The small churches, the wooden belfries standing next to them, the medieval frescoes which still exist in so many places, the painted galleries, the richly decorated coffered ceilings and the carved pulpits evoke the unique atmosphere characteristic to the ecclesiastical heritage of the historical Szatmár and Bereg counties. Unfortunately, the major part of the medieval churches on the Great Hungarian Plain (Alföld) have been devastated by the Ottoman Turks. Nonetheless, the waterways and lakes surrounding this region kept conquering armies and foreign cultures away. In this manner, these tiny medieval churches, real jewels of this area, could have been preserved together with their unparalleled richness and beauty.

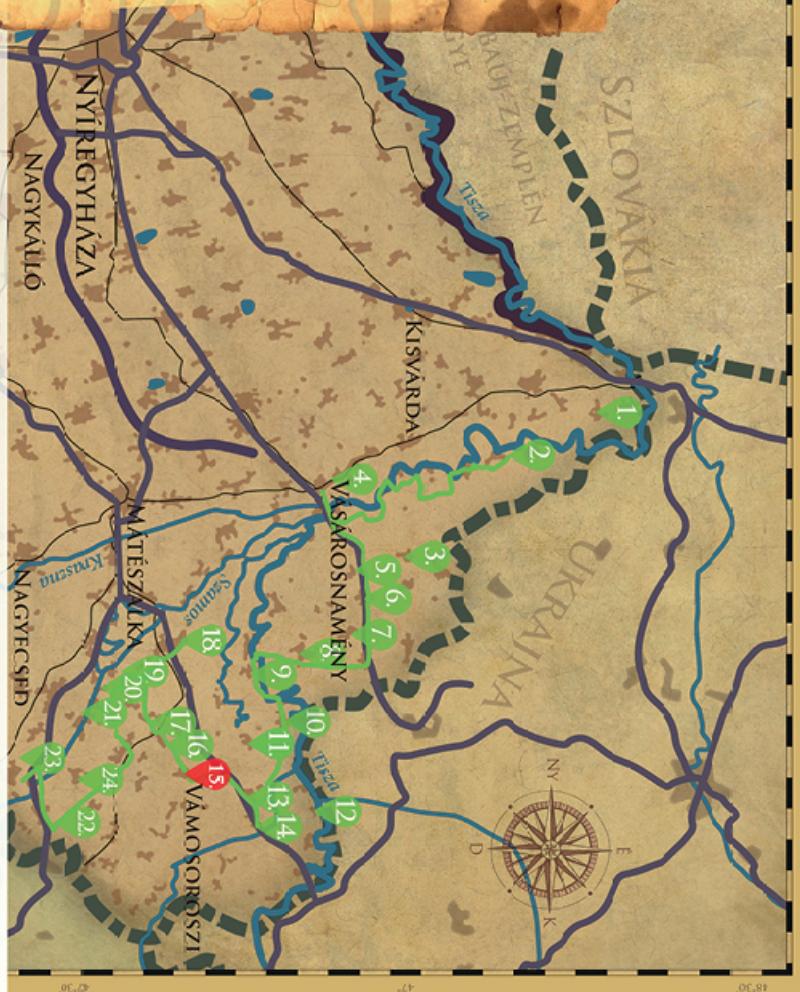

KÖZÉPKORI TEMPLOMOK ÚTJA

A REFORMÁCIÓ ÚTJA ÖRÖKSÉGTÚRA

1. TISZASZENTMÁRTON - REFORMÁTUS TEMPLOM
2. LÖNYA - REFORMÁTUS TEMPLOM
3. VÁMOSATVA - REFORMÁTUS TEMPLOM
4. VÁSÁROSNAMÉNY - TOMCSÁNTY KASTÉLY
5. TÁKOS - REFORMÁTUS TEMPLOM
6. CSARODA - REFORMÁTUS TEMPLOM
7. MÁRKAPAPI - REFORMÁTUS TEMPLOM
8. TARPA - REFORMÁTUS TEMPLOM
9. NAGYVAR - LIUBY KASTÍTH
10. SZÁTMÁRCSEK - KOPIFFÉFÁS TEMPLÓ
11. TÜRUSTVÁNDI - HÍRES VÍZMALMA
12. TISZACÉSÉ - MÓRICZ EMLÉKHÁZ
13. KÖLCSÉ - REFORMÁTUS TEMPLOM
14. SÖNKÁD - REFORMÁTUS TEMPLOM
15. VÁMOSOROSZI - REFORMÁTUS TEMPLOM
16. KISSZEKERES - REFORMÁTUS TEMPLOM
17. NAGYSZERKES - REFORMÁTUS TEMPLOM
18. FEHÉRGYARMAT - REFORMÁTUS TEMPLOM
19. CIGÉNYDÁNYAD - KÖLCSÉY-KENDÉ KÜRIA
20. GYUGYE - REFORMÁTUS TEMPLOM
21. SZAMOSÚJLAK - REFORMÁTUS TEMPLOM
22. CSENGŐRSIMA - REFORMÁTUS TEMPLOM
23. CSENGER - REFORMÁTUS TEMPLOM
24. SZAMOSTATÁRALVA - REFORMÁTUS TEMPLOM

Magyarország-Románia
Háromszög Együttműködési
Program 2007-2013
Program De Cooperaie
Transfrontalieră
Ungaria-România 2007-2013

Tündérmező
Szabolcs-Szatmár-Bereg

Két ország, egy cél, közös sikér!
Două ţări, un scop, succes comun!

Európai Unió
Europai Régiós Fejlesztési Alap
Unione Europea
Fondul European de Dezvoltare Regională